

Чучалін О.П.,

викладач,

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ХРИСТИЯНСЬКІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть. Обрядово-звичаєва сфера - це ті прикмети й ознаки, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, але й у його історичному минулому. Адже вона охоплює всі ділянки особистого й суспільного життя кожної окремої людини. Святково-звичаєва спадщина, а також мова - це ті найміцніші елементи, що об'єднують і цементують окремих людей в один народ в одну націю [3, с. 125].

Нині багато вітчизняних педагогів звертаються до перевірених вітчизняною і світовою практикою християнських цінностей. Це не випадково, оскільки християнська традиція є домінуючою темою в житті нашого народу. Українці протягом століть дотримувались християнських норм життя і завжди були релігійними, що дало їм змогу створити високу духовну культуру. Український теолог Б. Гудзяк відзначає, що християнство постало головним джерелом фундаментальних етичних і моральних ідей та цінностей нашого народу. Церква, яка ще в епоху Київської Русі посіла місце основного носія культури і мистецтва нашого народу і залишалась ним тривалий час, регламентувала доброзичливі норми стосунків між людьми, виховуючи глибокі почуття поваги молоді до старших, дітей до батьків, милосердя, патріотичні почуття тощо. Г. Ващенко вважав, що до революції 1917 року головними чеснотами українців були глибока релігійність, стриманість у словах і поведінці, працелюбність, цнотливість, гостинність, патріотизм, високий естетизм життя, дружба, повага до старших,

повага до жінок, правдивість, щирість, скромність. Такі ж людські вади, як гордість, заздрощі, лицемірство, пияцтво, лихослів'я засуджувалися християнством [1, с. 87].

Зміст християнської моралі подає Велика книга людства – Біблія – в трьох аспектах. Перший – це вже перераховані християнські чесноти. Другий аспект – плоди дарів Духа Святого: любов, радість, спокій, терпіння, доброта, милосердя, віра. Третій аспект – 10 Божих заповідей, у перших чотирьох з яких заповідається любов до Бога, а в останніх шести – любов до ближніх (шануй батька й матір; не вбивай; не будь розпусний; не кради; не свідчи неправдиво на ближнього свого; не будь заздрисним) Вважаємо, що десять заповідей Божих – це є десять моральних еталонів, які мають бути дороговказом людям у певних життєвих ситуаціях. На відміну від епікурейського вчення (їж, пий, веселись, тому що завтра помреш від безцільного існування), християнство проповідує вищі цінності: любов, турботу, чесність, здатність тримати слово; норми моральної поведінки людей.

Напрошується питання, яким чином ознайомлювати дітей зі змістом Біблії, учити жити за християнськими законами, оскільки освіта в Україні носить світський характер. На наш погляд, є кілька шляхів залучення дітей до християнської моралі. Звичайно, головна роль у цій справі належить сім'ї, оскільки саме вона виховує дитину всім укладом життя, своєю духовно-моральною атмосферою, багатством і теплотою стосунків, у ході яких дитина успадковує й активно трансформує певні ціннісні установки, стереотипи мислення, способи поведінки, життєві ставлення до навколишнього світу і самої себе. Окрім того, родина є ще й фундаментальною цеглинкою суспільства, показником його моральності. Здорова християнська родина є скарбницею правдивих цінностей, носієм і плекальницею традицій.

Нині сім'я, поряд із проблемами економічного характеру, переживає кризу духовності. Зникають такі цінності, без яких вона не може існувати, – подружня вірність, взаємоповага, втрата цінності жіночності і мужності, а також материнства і батьківства. Коротко розглянемо деякі проблеми сучасної родини. Проблема розлучень, подружньої невірності. За даними соціологічних досліджень, кількість сімей, що розпалися, зросла майже в 1,5 рази, хоча нормами християнської моралі засуджується подружня невірність і розірвання шлюбу: «Що Бог з'єднав, людина того не розрушить». Цьому сприяли церковні шлюби, освячені Божим благословенням. Людина, перебуваючи в такому шлюбі, наповнюється внутрішнім спокоєм, радістю, миром, захищеністю. Подружжя наділене рівними правами, хоча й різними покликаннями. Традиційно чоловік є захисником сім'ї і її годувальником, дружина – берегинею домашнього вогнища. У давніх сім'ях розлучення було надзвичайно рідкісним явищем, оскільки вінчання відбувалось за великої кількості знаних людей, за умови розуміння духовного значення присяги на Євангелії, а це викликало цілковито закономірну боязнь осуду. Нині цивільним шлюбам, а часто і церковним, не надається особливого значення: вінчання в церкві багатьма, на жаль, розглядається як данина моді. Через нерозуміння важливості подружнього життя і його ролі у формуванні здорової родини багато шлюбів через різні причини, часом незначні, розпадається, в результаті чого травмуються найменш захищені члени родини – діти. Наступною проблемою сучасної християнської сім'ї є малодітність або ж бездітність. Молоді пари вважають, що передусім мають набути соціального статусу, матеріального добробуту, а вже потім – народжувати дітей. Коли ж ми звернемося до історії, то побачимо, що здебільшого сім'ї наших предків були багатодітними. Багатодітними і релігійними були родини видатних людей, наприклад, Коцюбинських, Шевченків, Драгоманових, Шептицьких

та ін. За Біблією, продовження роду є чи не найважливішим призначенням родини, оскільки подружжя – це спільнота, пов'язана любов'ю, і є одним тілом. Тому родина повинна нести повне навантаження цієї любові, творити нові життя.

Однією з основних проблем сучасної родини є послаблення сімейних стосунків, ролі сім'ї у вихованні дітей. Ця проблема виникає як через економічні фактори (матеріальна скрута, невпевненість дорослих членів родини у завтрашньому дні призводять до втрати їх авторитету в очах дітей), так і через прогалини у знаннях батьків щодо виховання дітей. Причому, на наш погляд, ці знання мають стосуватися не лише педагогіки і психології, а й релігійного виховання дітей, зокрема, бути спрямованими на засвоєння молодим поколінням норм християнської моралі [2, с. 37].

У вихованні дітей батькам потрібно користуватися біблійними принципами, серед яких любов – найвища ознака злагоди і довіри. За І. Огієнком, стосовно християнського виховання дітей перед батьками мають стояти такі завдання:

1. Навчити дітей віри Православної, молитви, любити Церкву і ходити на Богослужіння.
2. Виховувати у правдивих християнських чеснотах, у національному дусі.
3. Підготувати дітей до самостійного життя.
4. Навчити критично оцінювати складні явища сьогодення, робити висновки й приймати правильні рішення.
5. Виховувати обов'язковість.
6. Прищеплювати почуття правдивості («Хто живе за правдою, той живе за Христом, той живе по-Божому»).
7. Виховувати послух.
8. Розвивати почуття любові до свого народу, до Батьківщини.
9. Виховувати працьовитість.

На мій погляд, релігійне виховання в сім'ї має носити здебільшого профілактично-пропедевтичний характер, оскільки прилучення дитини, підлітка до норм християнської моралі запобігає таким негативним явищам, як підліткова злочинність, наркоманія, проституція, бродяжництво, суїцид тощо. Саме батьки мають ознайомити дитину з Євангелієм, навчити молитви «Отче наш», домагатися того, щоб норми християнської моралі стали нормами життя дитини. А це можливо лише за умови прийняття самими батьками християнських норм за основу свого життя, прийняття Бога як свого спасителя, тобто через віру.

Великий вплив на формування емоційно-психологічного клімату сім'ї, що є однією з важливих умов виховання морально-етичних якостей у дітей, справляє спільне сімейне святкування родинних урочистостей і християнських свят (наприклад, Різдва Христового, Великодня тощо). Такі традиції, як зустріч всієї родини за столом, вшанування найстарших (носити вечерю дітям до своїх близьких родичів на Святвечір) дають змогу дитині, підлітку досягнути їх не тільки на емпіричному рівні, а й задовольняють ще не усвідомлену дитячу потребу в теплих людських взаєминах, спілкуванні з дорослими «на рівних», чого так прагнуть підлітки. Дитину не направляють на добрий вчинок – лише дають можливість виправлятися в найкращому з правил поведінки – у принесенні добра, усмішки, почуття вдячності [3, с. 224].

Одним із шляхів залучення підростаючого покоління до норм християнської моралі є вивчення Біблії в недільних школах, які працюють при церквах, духовних семінаріях тощо. Цей шлях «спрацьовує» в тій ситуації, коли батьки з повагою ставляться до релігії, християнства зокрема, бажають, щоб їхні діти опановували Біблію, але самі ще не досить релігійні чи ознайомлені з Біблією недостатньо, принаймні для того, щоб пояснювати її дітям. Досить часто батьки, позитивно налаштовані на прийняття дитиною віри в

Бога, саме через дитину приходять до віри. Це є особливо актуальним у наш час, коли діти значно легше йдуть до Бога, ніж їхні заідеологізовані в недалекому минулому батьки.

Значний вплив релігії на виховання дітей у сім'ї пояснюється тим, що вона опікується кожною людиною від її народження до смерті. У часи тоталітарне атеїстичного режиму була нагода переконатися в тому, яких збитків у вихованні дітей і молоді, особливо в духовно-моральній сфері, було завдано. «Церква використовує кожну нагоду, – зазначає М. Стельмахович, щоб нагадати батькам про їхній святий виховний обов'язок, а дітям – про необхідність їх гарної поведінки. Віра й звичаї християнські, які панують у парафії, створені церквою, є тією духовною атмосферою, з якій діти зростають і розвиваються» [1, с. 121].

Релігія використовує такі засоби виховного впливу: богослужіння і обряди, причастя, сповідь, проповідь, відпущення гріхів, благословення, заповіді. Застосовуються й покарання: позбавлення благословення, спокутування гріхів, прокляття, піддання анафемі. Методами релігійного самовпливу і самовиховання є молитва, дотримання посту, покаяння, обітниця. Велике значення має загальна організація релігійної діяльності: регулярні відвідування церкви, щоденні молитви, дотримання постів, церковні свята. Не слід забувати й про виховний вплив релігійної музики, живопису, архітектури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків». Т. I. 3-те вид. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
2. Туряниця В.В. Ідеал як мета виховання (Г. Ващенко про виховні ідеали) // Науковий вісник Ужгородського державного університету: Педагогіка

і соц. робота. – Ужгород. – 1999. – Вип. 2. – С. 35 – 38.

3. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Академія, 2000. – 542 с.